

MUSTAFA CANSIZ VE ESERLERİ

Elmas ABDİKOĞLU*

Hayatı¹

Mustafa Cansız 1311/1895 yılında Trabzon'un Dernekpazarı ilçesinde dünyaya gelmiştir. Cansızoğlu Ahmet Efendi'nin oğludur. Babası, o henüz iki yaşındayken vefat etmiş; yetişmesinde annesi ve dayıları etkili olmuştur.² İlk eğitimine Kondu Medresesi müderrisi Gargar Muhammet Müslim Efendi'nin yanında başlamıştır. Sonrasında Fındıkoba ve Maraşlı Medreselerinde tahsilini tamamlayarak nihai icazetnamesini yine Müslim Efendi'den almıştır. Bu süre zarfında Arapça, Farsça, fıkıh, tefsir, hadis ve felsefe dersleri görmüştür.³ Cansız Hoca 1914 yılında seferberliğe katılmış; Rus işgali sırasında Of'un savunmasında görev almıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'da vapur işletmelerinde katiplik yapmıştır. Bu dönemde batılı yazar ve filozofların eserleriyle tanışmış ve değerlendirmelerde bulunmuştur. 1920-1923 yılları arasında Of İlçe Merkez İlkokulu öğretmenliği; 1924 yılında İmam-Hatip Mektebi öğretmenliği görevlerini üstlenmiş ancak sağlık sorunları nedeniyle bu mesleği bırakmıştır. 1926-1949 yılları arasında Trabzon İl Genel Meclisinde Of temsilcisi olarak daimî komisyon üyeliği yapmıştır.⁴ 1949-1970 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Trabzon, Gümüşhane ve Rize Bölge gezici vaizliği ile Trabzon ihtisas vaizliğinde bulunmuştur.⁵ 1975 yılında kanser hastalığı nedeniyle seksen yaşında vefat etmiş; köyündeki aile kabristanlığına defnedilmiştir.⁶ Mustafa Cansız medrese eğitimi almış ancak kendisi bu usulle talebe yetiştirmemiştir. Eğitimini üstlendiği öğrencilerde de belirli bir seviye aramıştır. Bilinen en önemli talebesi Yaşar Nuri Öztürk'tür. Cansız Hoca'nın dini konulardaki fikirlerini, kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapların bulunduğu mektuplardan ve Yaşar Nuri Öztürk üzerinden okuyabiliriz. Yaşantısı, giyim şekli, konuşma üslubu, asabi yapısı, hazırcevap oluşu, mezheplere, tarikatlara ve geleneğin hâkim olduğu din anlayışına karşı duruşu gibi nedenlerle aykırı bir hoca imajı çizen Mustafa Cansız, dinsiz olarak yaftalanmasına rağmen düşüncelerini ve fikirlerini çekinmeden ifade etmiştir.

* Doktora öğrencisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, elmas_abdikoglu20@erdogan.edu.tr

¹ Mustafa Cansız Hoca ile ilgili en detaylı çalışma Mehmet Günaydın'a aittir. Biz de bu çalışmada hayatı ve eserleri ile ilgili bilgi ve belgeleri kendisinden temin ettik.

² Mehmet Günaydın, *Cansız Hoca* (İstanbul: Heyamola yayınları, 2020), 30.

³ Günaydın, *Cansız Hoca*, 31.

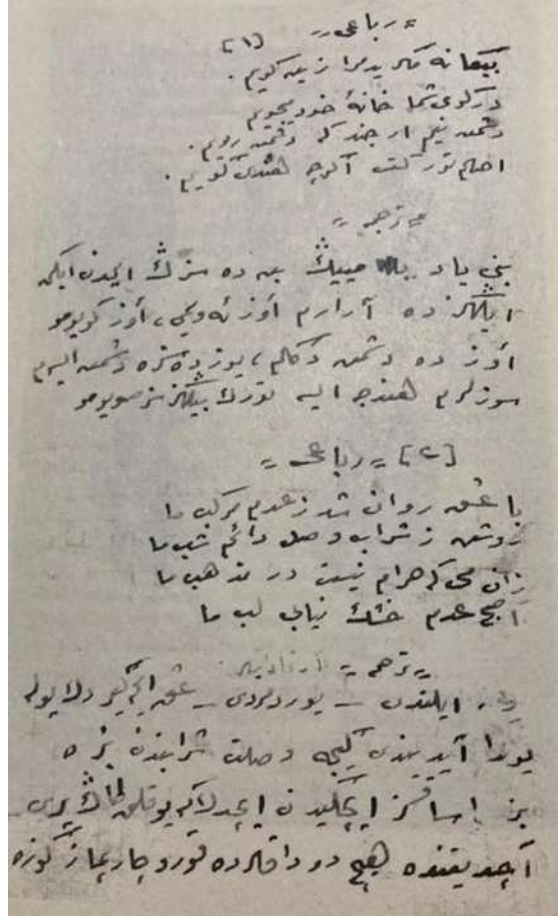
⁴ Haşim Albayrak, *Of'u Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları* (İstanbul: Sahhaflar Kitap, 2008), 316.

⁵ Mehmet Günaydın, "Din Bilgini Mustafa Cansız'ın (1895/1975) Hayatı ve Görüşleri", *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5 / 3 (Haziran 2005), 195.

⁶ Günaydın, *Cansız Hoca*, 49.

Eserleri

Mustafa Cansız edebiyatla yakından ilgilenmiştir. Yazdığı yazılar ve şiirler Trabzon'da *Fecir, İnan, Necm-i Âtî* mecmualarıyla *İkbal, Yeni Yol, İstikbal* ve *Halk* gazetelerinde yayımlanmıştır.⁷ “Yavuz’un “Beni bir gözleri ahûya zebûn etti felek” mısramı tahmis ederek kaleme aldığı gazeli, “Der Vafı Hamsi” adlı kasidesi ve mizahi bir üslupla yazdığı “Alçak Para!” adlı şiiri, şairlik yönünün güzel örneklerindedir. Ayrıca “Divan Edebiyatını Ayakta Tutan Ne İdi?“, “Musiki, Biraz Musiki Tarihi,...” ve “Arûzda Arabın Payı” adlı köşe yazıları da bu sahaya olan vukûfiyetini göstermektedir. Bunların dışında hikâye denemeleri de bulunmaktadır. Vaizliğe atanması sürecinde Diyanet işlerine gönderdiği belgeden anlaşıldığı üzere Şeyh Bedrettin’in *Vâridât*’ını, *Usûlü’l-Hikem fî Nizâmi’l-Âle*’i, Mevlânâ’nın rubâilerinin bir kısmını tercüme etmiştir. Görevdeyken de Zâhid Kevserî’nin *İmâm ebû Yusuf Terceme-i Hâli* ile Kâşifi’nin *Osmanlı Devleti’nde Çöküş Devri* adlı eserleri tercüme etmiştir.⁸ Ancak dini hususlarda kendi özgün fikirlerini içeren bir eser kaleme almamıştır. Yakınlarının ve Yaşar Nuri’nin ifadelerinden onun topluma karşı kırgın olduğu, yazdıklarını anlayacak bir kitlenin olmadığı kanısında olduğu ve talebesini arzu ettiği gibi yetiştirmiş olduğu için fikirlerini anlatma noktasında ona itimat ettiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan çok okuyup çok konuşan, sabırsız bir yapıda olması, yazmaktan ziyade sohbet etmeyi sevmesi, seçici olması gibi özellikleri de bu alanda yazmamasının nedenleri arasında zikredilmektedir.⁹

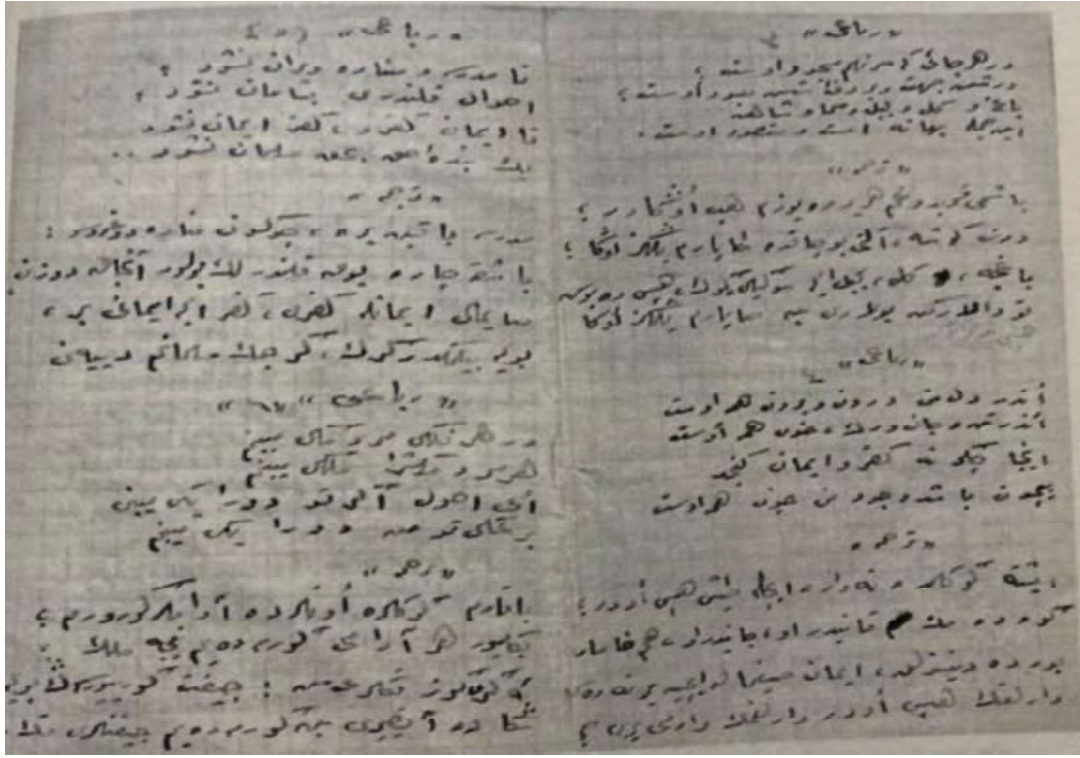
Resim 1: Çalışmalarından bir örnek¹⁰

⁷ Günaydın, “Din Bilgini Mustafa Cansız’ın (1895/1975) Hayatı ve Görüşleri”, 209.

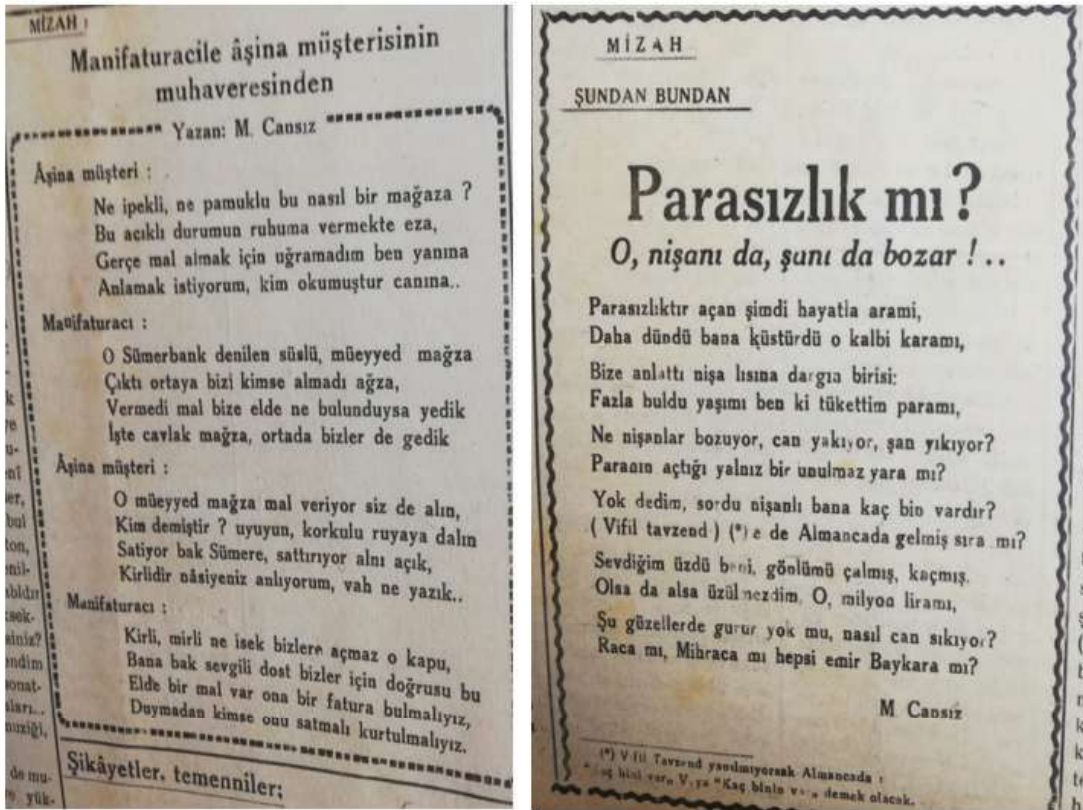
⁸ Albayrak, *Oflu Hoca*, 316; Günaydın, *Cansız Hoca*, 86.

⁹ Günaydın, “Din Bilgini Mustafa Cansız’ın (1895/1975) Hayatı ve Görüşleri”, 200.

¹⁰ Bu görseller Mehmet Günaydın’ın arşivinden alınmıştır.

Resim 2: Eski harflerle yazdığı Rubailere bir örnek

Resim 3: Gazete ve dergi yazılarından iki örnek

Kaynakça

- Albayrak, Haşim. *Oflu Hoca Kavramını Oluşturan Din Adamları*. İstanbul: Sahhaflar Kitap, 2008.
- Günaydın, Mehmet. *Cansız Hoca*. İstanbul: Heyamola Yayınları, 2020.
- Günaydın, Mehmet. “Din Bilgini Mustafa Cansız’ın (1895/1975) Hayatı ve Görüşleri”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 5/3 (Haziran 2005): 191-214.